

Uwaga! Manipulacja - Materiały metodyczne

Renata Baranowa

ETAP EDUKACYJNY podstawowa

PRZEDMIOT język polski, wiedza o społeczeństwie

CZAS 1 godzina lekcyjna

Cele lekcji:

- uczeń ze zrozumieniem stosuje pojęcie: manipulacja, potrafi je wyjaśnić;
- dostrzega rolę montażu filmu i potencjalnych zagrożeń z nim związanych.

Metody:

- praca w grupach,
- burza mózgów,
- dyskusja.

Materiał pomocniczy:

- 2 zestawy różnorodnych zdjęć (fragmentów zdjęć, widokówek) - portrety ludzi różnej płci i w różnym wieku, zdjęcia grupowe, krajobrazy itp.,
- kopia filmu Ćwiczenia warsztatowe M. Łozińskiego

Przebieg lekcji:

1. Przedstaw uczniom temat lekcji i jej cel.
1. Podziel uczniów na grupy. Każdej z nich rozdaj zestaw zdjęć (widokówek). Poproś uczniów o ułożenie z nich dwóch różnych historii - pierwsza ma być pogodna w tonie druga smutna. Zwróć uwagę młodzieży, jak te same kadry, odpowiednio zestawione mogą tworzyć zupełnie różne konteksty znaczeniowe. Podsumowując ćwiczenie wprowadź pojęcie montażu filmowego. Zapytaj uczniów, czy wiedzą na czym polega montaż i jakie są jego funkcje, czy znają różne sposoby montażu. W razie potrzeby uzupełnij ich wiedzę (załącznik nr 1)
1. Zrób krótkie wprowadzenie do filmu Ćwiczenia warsztatowe reż. Marcela Łozińskiego wykorzystując informacje opublikowane w broszurze opracowanej do lekcji 21 „Kino o kinie” Filmoteki Szkolnej oraz na stronie internetowej programu.
1. Podziel uczniów na mniejsze grupy i rozdaj im karty pytań:
Jak można wyjaśnić tytuł „Ćwiczenia...”?
Jakie części kompozycyjne można wyróżnić w filmie?
Jakie ujęcia się powtarzają i czemu służą?
Jaka jest rola dźwięku w filmie?
1. Projekcja filmowa Ćwiczenia warsztatowe M. Łozińskiego

1. Uczniowie w grupach wykonują zadania w określonym czasie. Następnie przekazują wyniki swojej pracy kolejnemu zespołowi zgodnie z ruchem wskazówek zegara. Każdy zespół nanosi innym kolorem własne poprawki i spostrzeżenia. Czynność należy powtarzać, aż karty powrócą do autorów. Jedna grupa prezentuje efekty wspólnej pracy.
1. Uczniowie na zasadzie burzy mózgu formułują hipotezy interpretacyjne filmu (O czym jest film Ćwiczenia warsztatowe M. Łozińskiego?) Wszystkie propozycje notowane są przez nauczyciela bez żadnych komentarzy. Następnie odwołując się do poszczególnych scen z filmu, argumentując, uczniowie potwierdzają lub odrzucają zapisane hipotezy.
Komentarz: wśród wypowiedzi uczniów powinny pojawić się takie pojęcia jak: manipulacja, odpowiedzialność twórcy
1. **Podsumowanie:** Poproś uczniów, aby wymienili współczesne formy manipulacji materiałem audiowizualnym.

Załącznik nr 1

Montaż – mianem tym określa się zabieg filmowy polegający na łączeniu ze sobą poszczególnych ujęć. Jest to kluczowa metoda budowy dzieła filmowego, decydująca o nastroju i ostatecznym kształcie filmu. Ujęcia można łączyć ze sobą ze względu na reguły prawdopodobieństwa, ale także estetyki. W początkowym etapie polegał na rozbiciu jednorodnej, zaczerpniętej z tradycji teatralnej przestrzeni na mniejsze fragmenty i ułożeniu ich według czytelnych dla widza zasad. W dalszym etapie pozwolił na rozwinięcie struktury filmu i budowanie rozmaitych znaczeń w jego obrębie.

Podstawowe funkcje montażu to:

Budowa narracji – komponowanie po sobie kolejnych odcinków filmu w taki sposób, aby dany odcinek wynikał logicznie z odcinka poprzedniego i zapowiadał następny: przy budowie narracji filmowej posługiwać się można zasadą kontrastu lub zasadą podobieństwa, co pozwala rozwijać zasadę montażu równoległego tj. prowadzenia równocześnie i przeplatania kilku równoległych wątków

Budowa skojarzeń – mamy z nią do czynienia wówczas, gdy związek przyczynowy między montowanymi fragmentami filmu kształtuje się na zasadzie kojarzenia pojęciowego lub formalnego; zestawienia ze sobą dwóch różnych wartości, z których wynikać może trzecia.

Nadawanie tempa i rytmu – eliminowanie z filmu dłuższych i nieuzasadnionych dramaturgicznie wstawek elementów zbędnych, nie wnoszących do akcji nic nowego, nie popychającej jej naprzód, a równocześnie tworzenie płynności poszczególnych ujęć, scen, sekwencji, dynamiki wewnętrznej

Budowa przestrzeni filmowej – całkowita swoboda w przenoszeniu akcji z jednego miejsca w inne, a nawet tworzenie przestrzeni sztucznych, realnie nieistniejących.

Budowa czasu filmowego – w filmie mamy do czynienia z trzema rodzajami czasu: czasem zdarzeń filmowych (czas, w którym toczy się akcja filmu); czasem narracji (czas, w którym opowiada się akcję, może on być w jednym utworze teraźniejszym, przeszłym -retrospekcja, przyszłym); czasem percepcji (czas potrzebny na obejrzenie filmu)

W związku z tak wieloma funkcjami wyróżniamy kilka typów i rodzajów montażu.

Montaż ciągły – sposób montowania filmu, który ma być jak najmniej widoczny dla widza. Uwaga oglądającego powinna skupić się na opowiadanej fabule, a wszystkie chwytły montażowe są temu podporządkowane. Poszczególne ujęcia montuje się w sceny, te zaś w sekwencje według logiki

Filmoteka Szkolna

następstwa zdarzeń, a poszczególne kadry dobiera się tak, aby widz uzyskał jak najwięcej niezbędnych informacji o bohaterach, zdarzeniach i miejscach.

Montaż równoległy – rodzaj montażu pozwalający na przeplatanie dwóch lub więcej wątków, które dzieją się w innych miejscach, zaś w tym samym czasie. W praktyce dokonuje się tego za pomocą cięć i na przemian pokazuje ujęcia raz z jednego, raz z drugiego miejsca.

Montaż wewnątrzujęciowy (wewnątrzkadrowy) – jest to technika polegająca na zmianie planów wewnątrz jednego ujęcia poprzez ruch kamery lub ruch osób, a nie cięcie. Zwykle stosuje się go przy używaniu długich ujęć, których trwania nie przerywa się klasycznym montażem.

Montaż atrakcji – nieoczekiwane zestawienie obrazów, które ma wywołać reakcję szoku. Twórcą tego pojęcia był radziecki teoretyk filmu Siergiej Eisenstein, który wyłożył swoją koncepcję w teoretycznym manifestie *Montaż atrakcji* w 1923 roku. Metoda montażu atrakcji miała służyć emocjonalnemu oddziaływaniu na widownię, warunkując ideologiczny i propagandowy przekaz (najsłynniejsze wykorzystanie tego montażu: *Strajk* [1924], reż. Siergiej Eisenstein – zestawienie ujęć z rzeźni ze scenami strajku).

Montaż twardy, cięty – wykorzystuje nagłe cięcie, styk tematycznie różnych obrazów, technika przypominająca „mruknięcie okiem”

Montaż miękki – stosuje łagodniejsze środki, takie jak przenikanie (stopniowe zanikanie obrazu z jednoczesnym wyłanianiem się drugiego), zaciemnienie (zakończenie ujęcia stopniowym szernianiem obrazu aż do czerni)

Montaż logiczny – oparty na logicznych, racjonalnych przesłankach, odwołujący się bardziej do intelektu widza niż jego uczuć i emocji.

Montaż skojarzeniowy – taki, w którym istotne znaczenie sekwencji odkrywa się z zestawień czasem bardzo nieoczekiwanych i odległych. Istotne znaczenie oglądanych scen widz odkrywa sam dla siebie, zależnie od stopnia swojej wrażliwości.